



Εικόνα 6

### β. Σημειολογία της εικόνας

Σημειολογία είναι η επιστήμη που αναλύει κάθε σύστημα σημείων όπως τη γλώσσα, τους οπτικοακουστικούς κώδικες, τα σήματα κ.τ.λ. Κατά τον Σωσσύρ, πατέρα της σημειολογίας, «σημειολογία είναι η επιστήμη που μελετάει τη ζωή των σημείων στην κοινωνική ζωή» (F. de Saussure, 1916, 19). Την ίδια εποχή ο Αμερικάνος Πιρς (Pierce) μιλά για σημειωτική. Ο Σωσσύρ δίνει βαρύτητα στην κοινωνική λειτουργία του σημείου ενώ ο Πιρς στη λογική λειτουργία του. Σήμερα οι δύο όροι είναι σχεδόν ταυτόσημοι, στην Ευρώπη χρησιμοποιείται ο όρος σημειολογία, ενώ οι Αγγλοσάξονες

χρησιμοποιούν τον όρο σημειωτική. Το πεδίο της σημειολογίας είναι πολύ ευρύ. Έτσι έχουμε σημειολογία της λογοτεχνίας με τον Barthes, τον Greimas, τον Jacobson. Με την σημειολογία του θεάτρου ασχολήθηκαν Bouissac, ο κύκλος της Πράγας, με τη σημειολογία του κινηματογράφου ο Metz, ο Bellour, με τη σημειολογία της διαφήμισης ο Peninou. Υπάρχει και ζωοσημειολογία που μελετά τον κώδικα επικοινωνίας των ζώων. Ο πιο γνωστός ζωοσημειολόγος θεωρείται ο Sebeok. Στην Ελλάδα περισσότερο γνωστός θεωρείται ο Ουμπέρτο Έκο. Η σημειολογία όπως αναφέραμε και σε προγενέστερο κεφάλαιο είναι επιστημονικό ρεύμα που γεννήθηκε και αναπτύχθηκε στην Γαλλία κυρίως την δεκαετία του 70. Η επιτυχία της να καλύψει ένα ευρύ φάσμα στη σφαίρα του επιστητού υπήρξε χωρίς προηγούμενο παρόλη την αρνητική στάση ορισμένων ακαδημαϊκών κύκλων, οι οποίοι θεώρησαν την σημειολογία, σαν μέθοδο ανάλυσης, ανελαστική και στεγανή. Σύμφωνα με τον Ronald Barthes *«Σκοπός της σημειολογικής έρευνας είναι να ανασυστήσει τη λειτουργικότητα των σημασιακών συστημάτων που είναι έξω από τη γλώσσα σύμφωνα με το σχέδιο κάθε δομολογικής δραστηριότητας, το οποίο αποβλέπει στην κατασκευή ενός ειδώλου των παρατηρουμένων αντικειμένων»* (Barthes, 1981, 132).

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι μια σημειολογική έρευνα θέτει εξ αρχής μια περιοριστική αρχή που είναι η αρχή της καταλληλότητας. Αυτό σημαίνει ότι η καταλληλότητα αφορά την σημασία των αναλυομένων αντικειμένων, δηλαδή εξετάζουμε τα αντικείμενα από την πλευρά του νοήματος. Για παράδειγμα η έννοια της μόδας, υπονοεί σχέσεις με την οικονομία και την κοινωνιολογία. Ο σημειολόγος δεν θα ασχοληθεί ούτε με την οικονομία ούτε με την κοινωνιολογία της μόδας αλλά θα εξετάσει σε ποιο σημείο του σημασιολογικού συστήματος της μόδας η οικονομία και η κοινωνιολογία ξανασυνδέεται με την σημειολογική καταλληλότητα πχ. στο επίπεδο του σχηματισμού του ενδυματολογικού σημείου (Barthes, 1981).

Η ίδρυση της "διεθνούς κοινότητας Σημειωτικής", η κυκλοφορία αναγνωρισμένων διεθνώς περιοδικών όπως το «Degres» (Γαλλικά) «Semiotica» (Αγγλικά) «versus» (Ιταλικά) «Zeitschrift fur Semiotik» (Γερμανικά) επιβεβαιώνουν την αναγνώριση της σημειολογίας ως επιστήμης με διεθνές κύρος. Ας εξετάσουμε όμως μερικά στοιχεία σημειολογίας που θα φανούν χρήσιμα στα επόμενα κεφάλαια.

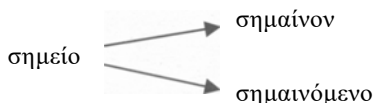
Κατ' αρχάς τι είναι σημείο.

Σύμφωνα με το Σωσσύρ σημείο είναι η πιο μικρή ενότητα που έχει μια έννοια (Saussure, 1978). Στο κώδικα της γλώσσας για παράδειγμα σημεία

αποτελούν οχ λέξεις. Ο Έκο υποστηρίζει ότι σημείο είναι ο,τιδήποτε μπορεί να εκληφθεί ως σημασιακό υποκατάστατο κάποιου άλλου πράγματος (Έκο, 1989, 26) «Αυτό το κάτι άλλο, συνεχίζει, δεν οφείλει κατ ανάγκη να υπάρχει ή να βρίσκεται πράγματι κάπου την στιγμή κατά την οποία υποκαθίσταται από ένα σημείο. Επομένως η σημειωτική είναι κατ αρχήν ο τομέας που μελετά ο,τιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό το ψεύδος» (Έκο, 1989, 26).

Ο ρόλος του σημείου, όπως λέει ο γλωσσολόγος Benveniste, είναι να αναπαριστά, να παίρνει τη θέση ενός άλλου πράγματος, ανακαλώντας το με την ιδιότητα του υποκατάστατου. Θα λέγαμε λοιπόν ότι η ζωή μας είναι γεμάτη από σημεία που μας δεσμεύουν σε τέτοιο βαθμό, ώστε δε θα μπορούσαμε να εξαλείψουμε ένα από αυτά χωρίς να θέσουμε σε κίνδυνο την ισορροπία της κοινωνίας και του ατόμου.

Κάθε σημείο έχει δύο όψεις, που μοιάζουν με τις δύο όψεις ενός φύλλου χαρτιού: μια όψη που φαίνεται και λέγεται **σημαίνον** και μία όψη που δεν φαίνεται και λέγεται **σημαινόμενο**.



Το σημαίνον αναφέρεται στο γραφικό-φωνητικό υλικό, ενώ το σημαινόμενο στο εννοιολογικό υπόστρωμα. Για παράδειγμα, στέλνω ένα μπουκέτο κόκκινα τριαντάφυλλα για να εκφράσω το πάθος μου. *Τα κόκκινα τριαντάφυλλα* είναι το σημαίνον και *το πάθος μου*, το σημαινόμενο. Το σημείο λοιπόν αποτελείται από ένα σημαίνον και ένα σημαινόμενο. Το επίπεδο των σημαίνοντων συνιστά το επίπεδο έκφρασης και εκείνο των σημαινόντων το επίπεδο του περιεχομένου. Στο γλωσσικό σημείο το σημαίνον και το σημαινόμενο δε μοιάζουν. Η σχέση τους είναι αυθαίρετη. Έτσι π.χ. η λέξη σκύλος, η οποία ούτε τέσσερα πόδια ούτε γαυγίζει, έχει σημαίνον τα γράμματα της λέξης και σημαινόμενο το συγκεκριμένο ζώο. Σ' όλες τις γλώσσες η μορφή κάθε λέξης καθορίζεται ιστορικά: «*Αν αποβάλλουμε την ιστορία της γλώσσας και απλώς εμφανίσουμε την ίδια λέξη σε διαφορετικές γλώσσες, η δυνατότητα να εκφράσουμε το ίδιο νόημα με μέσα τόσο διαφορετικά στη μορφή αποδεικνύει από μόνη της ότι δεν υπάρχει στη λέξη καμιά αναγκαία σχέση ανάμεσα στο περιεχόμενο και την παράσταση*» (Saussure, 1978, 33). Αντίθετα, στο εικονικό σημείο η σχέση σημαίνοντος και σημαινομένου είναι αναλογική.

Π.χ. το σχέδιο ή η φωτογραφία ενός σκύλου είναι αδύνατο να παραπέμψει στην ιδέα ενός άλλου ζώου.

Τα δύο αυτά σημειωτικά συστήματα (λέξη και εικόνα) υπήρχαν σ' όλη την εξέλιξη του πολιτισμού. Τα εικονικά σημεία διακρίνονται από μια μεγαλύτερη σαφήνεια. Για να διαβάσει κανείς μια επιγραφή απαιτείται η γνώση της γλώσσας, αλλά δεν απαιτείται η γνώση καμιάς γλώσσας για να καταλάβει κανείς ότι ένα κατάστημα πωλεί φρούτα και λαχανικά. Αυτός είναι ο λόγος που στην εκμάθηση ξένων γλωσσών χρησιμοποιείται πολύ το σχέδιο και η φωτογραφία. Έτσι, μια πληροφορία που δίνεται από λεκτικά σημεία φαίνεται σαν κωδικοποιημένη, ενώ τα εικονικά σημεία φαίνονται «κατανοητά» και «σαφή». Αυτή η σαφήνεια που παρουσιάζουν τα εικονικά σημεία είναι σχετική και επιφανειακή. Μια διαφημιστική εικόνα που προορίζεται για την Ευρώπη δεν είναι σίγουρο ότι θα γίνει κατανοητή σε μια άλλη ήπειρο με διαφορετικό πολιτισμό. Η κατανόηση του εικονικού σημείου είναι κυρίως θέμα πολιτιστικό. Στην αναλογική σχέση του σημαίνοντος και του σημαινομένου στο εικονικό σημείο, βασίζεται όλη η ψευδαίσθηση της αλήθειας που δίνει η εικόνα. Επειδή ακριβώς οι εικόνες δένονται με την πραγματικότητα-η φωτογραφία ενός σκύλου είναι ακριβώς «σαν σκύλος» - αποκλείουν την δυνατότητα πλάνης και ψεύδους. Αντίθετα οι λέξεις φαίνονται ιδιαίτερα κατάλληλες για «ψέματα». Ο Ουμπέρτο Έκο δίνει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στο βιβλίο του *«η σημειολογία στην καθημερινή ζωή»*. *«Όταν μια εφημερίδα αρχίζει μια είδηση με τον τίτλο: «Άγρια επίθεση στην τράπεζα της οδού Τζότο. Ο δράστης συνελήφθη» και μετά δημοσιεύει στη μέση του άρθρου το πρόσωπο ενός ανθρώπου, το πρώτο πράγμα που θα σκεφτεί ο αναγνώστης είναι ότι πρόκειται για τον ένοχο. Συνήθως, όταν πάμε να διαβάσουμε τα γραμματάκια από κάτω, ανακαλύπτουμε ότι ο εικονιζόμενος είναι ο άμοιρος ταμίας που τραυματίστηκε από το ληστή, ή ακόμη χειρότερα, ένας πρόθυμος μάρτυρας. Αλλά (ας είμαστε ειλικρινείς) πόσες φορές, πριν διαβάσουμε τα γραμματάκια, δεν παρατηρήσαμε ότι ο εικονιζόμενος είχε πράγματι εγκληματική φυσιογνωμία; Ποιά είναι η σημειωτική ρίζα αυτής της δυνατότητας έκφρασης με την βοήθεια εικόνων; Είναι ότι η κοινή γνώμη πιστεύει πώς οι εικόνες αναπαράγουν ένα αντικείμενο, ενώ στην πραγματικότητα αναπαράγουν μια κατηγορία αντικειμένων»* (Έκο, 1985, 56). Από αυτή την ψευδαίσθηση της αλήθειας που δίνει η εικόνα ζητάμε να προστατεύσουμε τον σημερινό θεατή μ' ένα εικονικό ή οπτικό αλφαριθμητισμό.

Η πράξη που ενώνει το σημαίνον και το σημαινόμενο ονομάζεται **σημασία**. Τη σημασία των σημείων ζητάμε να ανακαλύψουμε με την σημείο-

λογία. Σ' ορισμένα σημεία, σε κάθε σημαινόμενο αντιστοιχεί ένα σημαίνον. Αυτή είναι η περίπτωση του κώδικα σημασιοδότησης των θετικών λεγομένων επιστημών. Το σημείο (+) π.χ. στα μαθηματικά δεν έχει κανένα άλλο σημαινόμενο παρά μόνο την έννοια της πρόσθεσης. Στην περίπτωση των φαναριών κυκλοφορίας το κόκκινο χρώμα έχει μόνο ένα σημαινόμενο που είναι η απαγόρευση της διάβασης. Σ' αυτή την περίπτωση μιλάμε για **μονο-σημικότητα** του σημείου. Σ' άλλα σημεία όπως στην ποίηση, ένα σημαίνον αναφέρεται σε πολλά σημαινόμενα ή κάθε σημαινόμενο μπορεί να εκφραστεί με πολλά σημαίνοντα. Τότε μιλάμε για **πολυσημικότητα** του σημείου. Το εικονικό σημείο ανήκει σ' αυτή την κατηγορία των σημείων.

Ας δούμε ένα παράδειγμα.



*Εικόνα 7α*

Στην παραπάνω εικόνα ζητήσαμε από διάφορες ομάδες να μας πουν τι διαφημίζει η εικόνα αφού αποκρύψαμε το διαφημιζόμενο προϊόν. Πήραμε τις εξής απαντήσεις:

1. Ταξιδιωτικό γραφείο
2. Πάμπερς
3. Γάλα για βρέφη
4. Οικολογική οργάνωση

## 5. Διακοπές

Στη συνέχεια δείξαμε όλη την εικόνα (7β).

**Προστατεύοντας το σπίτι τους  
προστατεύουμε τη ζωή τους!**

Η ζωή στους υγρότοπους μειώνεται δραματικά. Πολλά είδη πτηνών κινδυνεύουν να εξαφανιστούν εξαιτίας της καταστροφής του φυσικού τους περιβάλλοντος. Τα ποτάμια, οι λίμνες και οι υγρότοποι της χώρας μας μειώνονται συνεχώς και μαζί τους τα πτηνά που ζουν εκεί. Με κάθε Νέο Βιτάμ Soft συμβάλλετε ενεργά στο έργο του WWF για την προστασία των βιοτόπων της Ελλάδας. Πληροφορίες για τους ελληνικούς βιότοπους θα βρείτε στα έντυπα που υπάρχουν σε κάθε Νέο Βιτάμ Soft.

**Γιατί η φύση μας έχει ανάγκη!**

Εικόνα 7β

Η πολλαπλότητα και η ανομοιογένεια των απαντήσεων υποδηλώνει ότι μια εικόνα απομονωμένη από το πλαίσιο της έχει μια έννοια αμφίβολη και παραπέμπει σε πάρα πολλά σημαινόμενα. «Κάθε εικόνα, λέει ο Ronanld Barthes είναι πολυσημική, περικλείει δε στα σημαίνοντά της μια αλυσίδα από σημαινόμενα, από τα οποία άλλα μπορεί να επιλέξει ο αναγνώστης και άλλα να αγνοήσει» (Barthes, 1964). Εκείνο που περιορίζει την πολυσημικότητα της εικόνας είναι η λέξη, το λεκτικό μήνυμα. «Το κείμενο στερεώνει την αλυσίδα των σημαινομένων της εικόνας, καθοδηγώντας προς την ερμηνεία και τον καθορισμό της ταυτότητας» (Barthes, 1964). Αυτός είναι ο λόγος που

στις διαφημιστικές αφίσες χρησιμοποιείται συχνά λεζάντα. Η πολυσημικότητα της εικόνας μειώνεται επίσης όταν παραθέσουμε δίπλα της μια άλλη εικόνα. Ένα φιλμ είναι λιγότερο πολυσημικό από ένα πλάνο, διότι το φιλμ είναι μια αλληλουχία πλάνων που το ένα συμπληρώνει ή αναιρεί την σημασία του άλλου. Η θέση αυτή επιβεβαιώθηκε με το πείραμα του ρώσου ψυχολόγου Koulechov. Ο Koulechov έκανε μια έρευνα πάνω στην αντίληψη δύο διαφορετικών εικόνων σε τρεις διαφορετικές ομάδες ατόμων. Μια από αυτές τις εικόνες - του ηθοποιού Mosjouskine - τοποθετήθηκε δίπλα σε 3 διαφορετικές: σ' ένα πιάτο με σούπα, στο πτόμα μιας γυναίκας και σ' ένα χαμογελαστό μωρό. Οι ομάδες ατόμων ρωτήθηκαν ξεχωριστά να ερμηνεύσουν τις τρεις διαφορετικές περιπτώσεις διαδοχικών εικόνων. Στην πρώτη περίπτωση μίλησαν για λαιμαργία, στη δεύτερη για ευσπλαχνία-λύπη και στην τρίτη για τρυφερότητα. Έτσι η ερμηνεία της εικόνας του ηθοποιού αλλάζει κάθε φορά που τοποθετούμε δίπλα της μιαν άλλη εικόνα.

Δύο άλλες έννοιες που οφείλω να διευκρινίσω είναι **το σύστημα και το σύνταγμα**. Οι σχέσεις που ενώνουν τους γλωσσικούς όρους, σύμφωνα με τον Σωσσύρ, μπορεί να αναπτυχθούν σε δύο επίπεδα, που το καθένα γεννά τις δικές τους αξίες. Αυτά τα δύο επίπεδα αντιστοιχούν σε δύο μορφές νοητικής δραστηριότητας. Το πρώτο λέγεται **σύνταγμα** και το δεύτερο ανήκει στους συνειρμούς και ονομάζεται **σύστημα ή παράδειγμα**. Το συνειρμικό επίπεδο συνδέεται πιο πολύ με τη γλώσσα ενώ το συνταγματικό με την ομιλία'.

Παράδειγμα 1: Τα χρώματα Μπλε και Άσπρο έχουν μια συνταγματική σχέση μεταξύ τους στην ελληνική σημαία. Σύνταγμα δηλαδή είναι ένας συνδυασμός σημασιών που αποτελείται από στοιχεία οργανωμένα, αλληλοσχετιζόμενα και παρόντα ταυτόχρονα σ' ένα μήνυμα.

Ενώ σύστημα ή παράδειγμα είναι σύνολο στοιχείων που ανήκουν στην ίδια τάξη και συντηρούν μεταξύ τους σχέσεις αποκλεισμού

Παράδειγμα 2: Σε μια εικόνα που δείχνει ένα κεφάλι τυλιγμένο μ' ένα καπέλο, το καπέλο είναι το παραδειγματικό στοιχείο του καλύμματος του κεφαλιού που αποκλείει τον σκούφο, τον μπερέ, την τραγιάσκα

3. Ο Σωσσύρ κάνει ένα διαχωρισμό της Γλώσσας από την Ομιλία. Γλώσσα είναι ένα σύστημα αξιών, ένα συλλογικό συμβόλαιο στο οποίο πρέπει να υποταχθούνε συνολικά αν θέλουμε να επικοινωνήσουμε. Ομιλία είναι μια ατομική πράξη επιλογής που συγκροτείται από τους συνδυασμούς χάρη στους οποίους το ομιλούν υποκειμένο μπορεί να χρησιμοποιήσει τον κώδικα της γλώσσας με σκοπό να εκφράσει την προσωπική του σκέψη. Η γλώσσα λέει ο Σωσσύρ μπορεί να παραλληλιστεί με μια μουσική συμφωνία και η ομιλία με τις εκτελέσεις της.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε για παράδειγμα στον κώδικα διατροφή οι διάφορες παραλλαγές στις εντράδες, στα ψητά, στα γλυκίσματα, αποτελούν ένα **σύστημα** ενώ το μενού που είναι η αλληλουχία των πιάτων που διαλέγουμε στη διάρκεια ενός γεύματος αποτελεί **το σύνταγμα**

Στην επίπλωση το σύνολο παραλλαγών ύφους του ίδιου επίπλου πχ. ενός γραφείου είναι μια συστηματική κατάταξη ενώ η παράθεση διαφορετικών επίπλων στον ίδιο χώρο (κρεβάτι, τραπέζι, ντουλάπα) είναι συνταγματική διάταξη. Έτσι γενικότερα θα λέγαμε ότι οι συνταγματικές σχέσεις είναι σχέσεις «εν παρουσία» στοιχείων ενώ οι παραδειγματικές σχέσεις είναι σχέσεις «εν απουσία» στοιχείων.

Κάθε σύστημα σημασίας έχει ένα επίπεδο Έκφρασης (Ε) και ένα επίπεδο περιεχομένου (Π). Το επίπεδο έκφρασης ονομάζεται καταδήλωση και το επίπεδο περιεχομένου **συνδήλωση ή συνυποδήλωση**. Σύμφωνα με το Μπαρτ τα σημαίνοντα και τα σημαινόμενα της καταδήλωσης αποτελούν το σημαίνον της συνδήλωσης. Το σημαίνόμενο της συνδήλωσης εκφράζει την ιδεολογία του συστήματος, ενώ το σημαίνον τη ρητορική του. Έτσι σχηματικά θα λέγαμε

<b>Καταδήλωση</b>	σημαίνον + σημαινόμενο	
<b>Συνδήλωση</b>	Σημαίνον	Σημαινόμενο

Η γλώσσα των θετικών επιστημών θεωρείται καταδηλωτική, ενώ αυτή της αισθητικής θεωρείται συνδηλωτική. Μια στολή καταδηλώνει ένα βαθμό και μια λειτουργία, συνδηλώνει το γόητρο και την αυταρχικότητα. Ένα τηλεοπτικό ρεπορτάζ που μεταδίδει απευθείας ένα βασιλικό γάμο ανάλογα με τις επιλογές του σκηνοθέτη, το μοντάζ τις κινήσεις τις κάμερας μπορεί να συνδηλώνει τελετουργία, ερωτική ιστορία ή ειρωνεία κ.τ.λ.

Ας πάρουμε ένα παράδειγμα με μια διαφημιστική εικόνα (εικ. 8).

Όσο περιγράφο την εικόνα δηλαδή απαριθμώ τα σημεία της, βρίσκομαι στο επίπεδο της καταδήλωσης. Αμέσως ένα άλλο επίπεδο ιδεολογικοπολιτικό ξεπηδάει που είναι η συμβολική ανάγνωση της εικόνας, δηλαδή το επίπεδο της συνδήλωσης. Έτσι έχουμε:





Εικόνα 8

**Καταδήλωση**

σημαίνουν Δύο κοπέλλες με μαγιώ μαυρισμένες	σημαινόμενο  ηλιοθεραπεία
---	---------------------------------

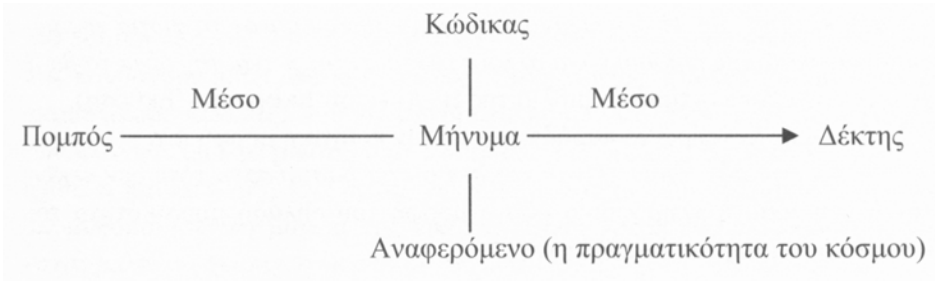
**Συνδήλωση**

Διακοπές Καλοκαίρι	σημαίνουν	Ευτυχία-χαρά σημαινομενο
-----------------------	-----------	-----------------------------

Κάθε σημείο έχει κάποιες λειτουργίες. Οι λειτουργίες αυτές υπηρετούν την επικοινωνιακή πράξη. Σύμφωνα με το κλασικό σχήμα επικοινωνίας του Jakobson (σχήμα 3) υπάρχουν έξι λειτουργίες οι οποίες αναφέρονται στο γλωσσικό σημείο, αλλά ισχύουν και σε κάθε τρόπο άλλο επικοινωνίας.

**1. Η αναφορική λειτουργία**

Είναι η βάση κάθε επικοινωνίας και ορίζει τη σχέση του μηνύματος με το αντικείμενο της επικοινωνίας. Η κύρια λειτουργία είναι να αποφευχθεί κάθε σύγχυση ανάμεσα στο μήνυμα και στην κωδικοποιημένη πραγματικότητα.



Σχήμα 3

## 2. Η συγκινησιακή λειτουργία

Η λειτουργία αυτή ορίζει την σχέση ανάμεσα στον πομπό και στο μήνυμα. Όταν επικοινωνούμε εκπέμπουμε ιδέες σχετικές με την φύση του αναφερόμενου (referent) αν είναι για παράδειγμα καλό ή κακό άσχημο ή ωραίο. Δεν πρέπει όμως να συγχέουμε την αυθόρμητη εκδήλωση συγκινήσεων με την χρήση τους κατά την επικοινωνιακή πράξη.

Η αναφορική και η συγκινησιακή λειτουργία του σημείου είναι ταυτόχρονα συμπληρωματικές και ανταγωνιστικές στην επικοινωνία γιατί η μια είναι αντικειμενική και η άλλη συναισθηματική και υποκειμενική.

## 3. Η προστακτική λειτουργία

Ορίζεται από τις σχέσεις του μηνύματος με τον δέκτη του οποίου τις αντιδράσεις μελετά.

## 4. Η ποιητική λειτουργία

Η επικοινωνιακή πράξη αναφέρεται κυρίως στον εαυτό της, στο ίδιο το μήνυμα και μάλιστα στην μορφή του. Οι τέχνες και η λογοτεχνία, έχουν την δική τους σημασία και αναφέρονται σε μια ειδική σημειολογία που έχει σχέση με το ύφος, το στυλ, τον συμβολισμό κ.τ.λ.

Παραθέτω δυο παραδείγματα από τον γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας

Στην αναφορική λειτουργία της επικοινωνίας αναφέρεται το παρακάτω κείμενο το οποίο δίνει κάποιες πληροφορίες στον δέκτη σχετικά με την ζωή των κλεφτών.

«Οι κλέφτες του 21 δεν είχαν να αντιμετωπίσουν μόνον τη φωτιά της μάχης είχαν να αντιμετωπίσουν και άλλους εχθρούς: την πείνα, την δίψα το βαρύ χειμώνα στα βουνά» (από το βιβλίο της Β' Λυκείου Έκφραση - Έκθεση).

Αν όμως αναφέρω το παράδειγμα με την ποιητική μορφή π.χ.

«Χιόνι έτρωγαν, χιόνι έπιναν και στη φωτιά βαστούσαν» τότε δεν ελκύει τον δέκτη τόσο η πληροφορία όσο η μορφή του δηλαδή μουσικότητα του και η μεταφορική του σημασία κ.τ.λ.

## 5. Η φατική του λειτουργία

Έχει σαν στόχο να συγκρατήσει, να πιστοποιήσει ή να σταματήσει την επικοινωνία. Ο Jakobson πιστεύει ότι επαληθεύεται έτσι αν λειτουργεί η επικοινωνία, αν διατηρείται η επικοινωνιακή επαφή. Παίζει μεγάλο ρόλο στις τελετουργίες, στις οικογενειακές συζητήσεις, στις τελετές. Το αναφερόμενο στο φατικό μήνυμα είναι αυτή καθαυτή η επικοινωνία. Επαναλαμβάνουμε τις ίδιες λέξεις, κάνουμε τις ίδιες κινήσεις, λέμε τις ίδιες ιστορίες, όπως πχ. η έκφραση «Ναι μ' ακούτε;».

## 6. Η μεταγλωσσολογική λειτουργία

Έχει σαν στόχο να ορίσει την έννοια των σημείων που κινδυνεύουν να μην γίνουν κατανοητά από τον δέκτη. Για παράδειγμα βάζουμε μια λέξη σε εισαγωγικά και δηλώνουμε: «*Η σημειολογία με την αισθητική έννοια*». Η μεταγλωσσολογική λειτουργία αναφέρει το κώδικα από όπου το σημείο επεξηγείται δηλαδή τον αισθητικό κώδικα. Στην τέχνη παίζει μεγάλο ρόλο πχ. ένα πορτραίτο έχει διαφορετικές ερμηνείες σύμφωνα με την τεχνοτροπία του ρομαντισμού, του ρεαλισμού, του σουρεαλισμού ή του κυβισμού κ.τ.λ.

Αυτές τις διάφορες λειτουργίες τις βρίσκουμε ανταγωνιστικά μπλεγμένες σε ποικίλες αναλογίες στο ίδιο μήνυμα. Πιο συχνά συναντάται η αναφορική (αντικειμενική και γνωστική) και η συγκινησιακή (υποκειμενική και εκφραστική) λειτουργία του σημείου. Είναι οι δύο μεγάλοι τρόποι σημειολογικής έκφρασης αφού το *κατανώ και το αισθάνομαι* αποτελούν τους δύο πιο σημαντικούς πόλους της εμπειρίας μας, οι οποίοι έχουν μια σχέση αντιθέτως ανάλογη μέσα στο σημείο αφού θα μπορούσαμε να ορίσουμε την συγκίνηση σαν την ανικανότητα της κατανόησης.

Τα παραπάνω στοιχεία σημειολογίας που αναφέραμε, αφορούν και τον κώδικα επικοινωνίας της εικόνας. Μια σημειολογική έρευνα είναι στην ου

σία δομική έρευνα. Ζητάει να αναλύσει και να αποκωδικοποιήσει μηνύματα που λανθάνουν πίσω από κάθε κώδικα επικοινωνίας. Ειδικότερα για οπτικοακουστικούς κώδικες, που τα μηνύματα κρύβονται πίσω από τις επιλογές των πλάνων, από το μοντάζ από τον τρόπο διάρθρωσης της εικόνας και του ήχου, η παιδαγωγική έχει χρέος να χρησιμοποιήσει τη σημειολογία για να απομυθοποιήσει τη μαγεία της εικόνας. Είναι χρέος της παιδαγωγικής να καταγγείλει τις χειραγωγήσεις που δέχονται καθημερινά οι νέοι από τα οπτικοακουστικά μηνύματα και αυτό θα γίνει μέσα στα πλαίσια μιας οπτικοακουστικής αγωγής. Σ' αυτή την προοπτική η σημειολογία δίνει τα εφόδια για να ανιχνεύσει κανείς και να εξερευνήσει τον μαγικό κόσμο των εικόνων μέσα σε μια εικονική κοινωνία.